

1.01 Izvirni znanstveni članek

UDK 929.922(497.4)"1916"

929.6(497.4)"1916"

Prejeto: 28. 2. 2008

Grb in zastava dežele Kranjske upošteva zlasti leto 1916. Deželno-stanovske, deželne in narodne barve kranjskega grba in zastave

ALEKSANDRA SERŠE

mag., vodja oddelka za informacije in dokumentacijo
Arhiv Republike Slovenije, Zvezdarska 1, SI-1127 Ljubljana
e-pošta: aleksandra.serse@gov.si

IZVLEČEK

Prispevek je nastal na podlagi dokumentov, ki jih hrani Arhiv Republike Slovenije v fondu AS 38, Deželni zbor in odbor za Kranjsko. Uvodnemu delu članka, v katerem je podan povzetek zgodovine razvoja deželnih in narodnih barv kranjskega grba in zastave, sledi osrednji del, namenjen dogodku v letu 1916, ko so ob praznovanju 50. obletnice zmage pri Custozzi zlato-modro-rdeče zastave na nekaterih ljubljanskih stavbah izžvale burno reakcijo deželnega odbora. Na mnoge pisne intervencije odbornikov je ministrstvo za notranje zadeve izdalo odlok, s katerim je bila uporaba starih deželnih barv zlato-modro-rdeče pridržana izključno deželnim stanovom in njihovim naslednikom tj. deželnemu zboru in odboru, zasebnikom pa je bila prepovedana.

KLJUČNE BESEDE: grb, zastava, Kranjska, Ljubljana, deželno-stanovske barve, narodne barve, praznovanje 50. obletnice zmage pri Custozzi

ABSTRACT

THE COAT OF ARMS AND THE FLAG OF CARNIOLA WITH SPECIAL REGARD
TO THE YEAR 1916
PROVINCIAL, ESTATES AND NATIONAL COLOURS OF THE CARNIOLAN COAT
OF ARMS AND FLAG

The paper is based on the documents kept by the Archives of the Republic of Slovenia in its archival fond AS 38, Carniolan Provincial Diet and Committee. The introductory part of the article provides a summary of how provincial and national colours of the Carniolan coat of arms and flag developed through time and is followed by the central part in which the author focuses attention on the event in 1916, when the hanging of the gold-blue-red flags from some of the buildings in Ljubljana during the celebration of the 50th anniversary of the victory at Custozzi provoked a strong reaction of the Provincial Committee. Having received a number of written complaints by the members of the Committee, the Ministry of the Interior issued a decree granting the Carniolan Provincial Estates and their successors, i. e. Provincial Diet and Committee, the exclusive right to use the old provincial colours of gold-blue-red and prohibiting private owners from doing so.

KEY WORDS: coats-of-arms, flags, Carniola, Ljubljana, provincial-estates colours, national colours, celebration of the 50th anniversary of the victory at Custozzi

Razprave o kranjski zastavi in grbu segajo v čas, ko je bila Slovenija še razdeljena na dežele pod habsburško monarhijo. Pravilnost uporabe bele ali srebrne in rumene ali zlate barve tako na kranjskem grbu kot na zastavi je bila tema številnih debat in dokazovanj. To dvojnost, ali bolje nejasnost, pri uporabi bele ali rumene barve sta povzročili odločitvi dveh vladarjev, in sicer pergamentna listina Friderika III. in tristo let poznejši dekret Ferdinanda I.

Podatke o neusklajenosti deželnih (narodnih, slovenskih) in stanovskih barv smo našli v gradivu deželnega odbora.¹ Tudi v gradivu drugih upravnih fondov iz zgodnejših obdobj so ohranjeni dokumenti, ki podajajo podatke o uporabi deželno-stanovskih barv.² Za prispevek smo izbrali le dogodek iz leta 1916, ki je izzval burno reakcijo deželnega odbora. Vzrok zanjo so bile rumeno-modro-rdeče zastave, ki so ob praznovanju 50. obletnice zmage pri Custozzi vihrale z nekaterih pročelij ljubljanskih stavb.

Kranjski grb in zastava

Začetni del članka, ki je namenjen kranjskemu grbu in zastavi, je le kratek povzetek zgodovine razvoja slovenskih narodnih barv.

Grb³ je v heraldiki barvast znak, ki predstavlja

¹ ARS, AS 38, II/4, spis 11073/1915, š. 147.

² Kot na primer: ARS, AS 2, AS 14.

³ Enciklopedija Slovenije, knjiga 3, črka G, str. 377: **Med grbi slovenskih dežel je grb Kranjske** opisan takole: v srebrnem polju moder orel v vzletu, z na desno obrnjeno glavo, ki ima na prsih navzgor obrnjen polmesec z rdečo-srebrnim šahovskim poljem. Nastal je verjetno iz Andech-Meranov (orel) in Spanheimov (rdečo-srebrna šahovnica). Iz barv tega grba (bela-modra-rdeča) je nastala v prvi polovici 19. stoletja zastava Kranjske iz nje pa 1848 slovenska narodna zastava. **Štajerski grb** (v zelenem polju srebrn panter) je znan že iz 12. stoletja. Do 13. stoletja je bil to tudi grb dežele **Koroške**, od takrat pa je imela ta dežela v desni polovici grba 3 črne korakajoče leve v zlatem polju, v levi polovici pa grb Avstrije (bel tram v rdečem polju). Grb **Slovenske marke** (sedanje jugovzhodne Dolenjske) se je pojavil šele sredi 14. stoletja med grbi vojvode Rudolfa IV.: v srebrnem polju črn, rdeče podložen klobuk z rdečima cofoma in enako vrvico za pritrditev pod brado. **Goriška** je imela grb goriških grofov: počez razdeljen ščit, zgoraj v modrem polju zlat lev, spodaj srebrno-rdeče, petkrat razdeljeno polje. Grb **Istre** je v velikem avstrijskem državnem grbu 1804–1836 zlata koza z rdečima rogovoma in kopiti v modrem ščitu.

Ilirske province (1809–1813) niso imele lastnega grba. Grb **Kraljevine Ilirije** (1816–1849) je bil sestavljen iz grba dežel, ki so bile v njenem okviru; v osrednjem ščitu je bila v modrem polju zlata galeja z vesli po vzoru ladje starih Ilirov.

Informacije o grbu in zastavi je mogoče najti tudi pri: Vo-

osebo, rodbino in korporacijo. Veda o grbih, ki podaja znanstveni opis grba po določenih pravilih, se imenuje BLAZONIRANJE. Zgodovinsko ima tako kot pri večini dežel tudi grb Kranjske svoje začetke v 13. stoletju. Nastal naj bi po grbu Andech-Meranov in Spanheimov. Barv in podobe samega grba na podlagi arhivskega gradiva ni mogoče natančno določiti. Sprva naj bi bil orel rdeče barve, brez krone in polmeseca s šahovnico. Takšen naj bi bil upodobljen še v letu 1320. Polmesec s polji v obliki šahovnice na orlovih prsih se je pojavil šele v začetku 15. stoletja.

Prvi znani opis in izris grba je na pergamentni listini Friderika III./IV.⁴ To je najstarejši znani dokument, na katerem je kranjski deželni grb heraldično opisan. Z listino, ki ima datum 12. januar 1463, je cesar kranjskim stanovom v zahvalo za pomoč pri rešitvi iz obleganega Dunaja zamenjal prvotno srebrno (biserno oziroma belo) barvo grba z žlahtnejšo zlato oziroma rumeno. Novi deželni grb je opisan tako: "*Na zlatem (rumenem) polju, spodaj topo zaokrogženega ščita je lebdeč moder enoglavi orel z zlato cesarsko krono na glavi in dvaindvajsetkrat zlato-rdeče šahirno prsno predpono.*" V tej listini, ki so jo stanovi prevzeli oziroma dobili od Friderika, je orel modre barve; prvič je okronan s cesarsko krono, ima pa tudi zlat kljun in kremplje. Namenjena je bila stanovom, zato ni postala splošno znana in zlata oziroma rumena barva ni prešla v splošno uporabo. Ob različnih slovesnostih in dogodkih so uporabljali še prejšnjo barvo, "*staro*" srebrno oziroma belo.

V prihodnjih stoletjih sta bila diploma in v njej opisani grb večkrat omenjena, a je bilo v zgodovini žal veliko nepravilnih, netočnih in različnih interpretacij.

Iz posameznih poročil⁵ je vidno, da so barvi zlato in srebrno uporabljali dokaj nedosledno. Barva ščita in šahovnice je bila enkrat srebrna, drugič zlata; število polj na šahovnici ni bilo vedno enako.

dopivec, Peter: Slovenska zastava ima svojo zgodovino: o smislu in nesmislu razprave o narodnih simbolih. *Treji dan*, 33 (2004), št. 1–2, str. 33–35; Debeljak, Tine: Slovenski narod in simboli njegove narodnosti in državnost. *Zbornik svobodna Slovenija 1971–1972* in na internetnih straneh.

⁴ AS 1063, št. 716: 1463 januar 12., Dunajsko Novo mesto.

⁵ Primeri: 1564 – Karlov stol ima orla na belem ščitu; 1593 – zastava iz bitke pri Sisku je imela modrega orla, ki je imel na prsih polmesec s šestimi srebrno rdečimi polji, ki so bila razporejena v dveh vrstah; 1603 – na platnici dnevnika škofa Tomaža Hrena je bila belo rdeča šahovnica v dveh vrstah, 9 polj; 1668 – na srebrnem polju moder orel in polmesec nejasne barve; 1687 – moder orel na zlati podlagi, šahovnica pa je bila srebrno-rdeča z enajstimi polji; 1701 – ščit je bil srebrne barve, šahovnica pa belo-rdeča itd.

AS 1063, Zbirka listin, sig. 716, Dunajsko Novo mesto, 12. januar 1463, št. 1

Grb je imel vedno tri barve. Sprva srebrno, modro in rdečo, od leta 1463 do leta 1836 pa uradno zlato, modro in rdečo; kombinacija je bila namenjena deželnim stanovom. Državna uprava prve polovice 19. stoletja je na podlagi političnih, gospodarskih in drugih sprememb poskrbela tudi za revizijo grbov določenih dežel. Ob regulaciji avstrijskega državnega grba (1790, 1804, 1806, 1836)⁶ so na Dunaju ponovno določili stare kranjske deželne barve, tj. namesto zlata (rumene) je bila privzeta stara srebrna (bela). V besedilu obeh dvornih določil (dekret) 22. avgusta 1836/21911 in 17.

novembra 1836 /274427 je grb opisan tako: "... na srebrnem polju, kronan moder orel, ki nosi na prsih v dveh vrstah 10 rdeče-srebrnih polj."

Prav te zadnje spremembe barv so botrovale debatam o deželnih, stanovskih – deželnozborskih in narodnih barvah. Stanovi so že 10. aprila 1837 protestirali proti odloku dvorne pisarne s prošnjo, da bi ohranili barve, ki jih je stanovom določil Friderik. Vlada ni na pritožbo odgovorila in zadeva je šla za nekaj let v pozabo, vse do revolucionarnega leta 1848, ko sta se prebudili narodna zavest in ljudska volja. Burna leta so prinesla tudi konkretnije debate o obeh že tolikokrat omenjenih barvah. Vladar in državna uprava sta bila v drugi polovici 19. in začetku 20. stoletja prisiljena izdati kar nekaj dekretov o uporabi stanovskih in narodnih barv in popravkov le-teh. Splošno mnenje glede barv grba in zastave je bilo na strani cesarjevega odloka iz leta 1836, a z njim se niso strinjali člani stanovskega odbora; ti so menili, da morajo deželni stanovi obdržati žlahtnejšo, zlato

⁶ Ferdinand I. je z dekretom dvorne pisarne 31. oktobra 1836/2858 objavil cesarske in deželne grbe. V dekretu je kranjski grb opisan: kronan modri orel v srebrnem polju, na prsih nosi v dveh vrstah z rdečo in belo barvo, desetkrat v kvadratu razdeljeno luno. Z odredbo iz 31. oktobra 1836/21911 je cesar Ferdinand I. Vojvodini Kranjski kot deželne barve določil belo, rdečo, modro. S to uredbo je hkrati podal natančno podobo grba. Deželnim stanovom je dovolil obdržati stare barve s priporočilom, da se odrečijo možnosti uporabe starih barv; to bi bilo dobro za skupni interes; uporabljali bi narodne deželne barve.

⁷ Ljubljanski časopis, 29. novembra in 1. decembra 1836, št. 143, 144.

barvo. To je sprožilo spor, a ga je notranje ministrstvo hitro rešilo. Že 19. junija 1848 je vladi sporočilo, naj obvelja odločitev iz leta 1836, s tem da je kranjskim deželnim stanovom dovolilo nadaljnjo uporabo zlate, modre in rdeče. Dokončno odločitev o odpravi zlate barve je ministrstvo za notranje zadeve prineslo z odlokom s 23. septembra 1848/2778. Sklicevalo se je na zakonski akt iz leta 1836 z obrazložitvijo, da so barve kranjskega grba srebrna, modra in rdeča. Dekret o deželni in narodni barvi je 29. septembra 1848 vročil guverner Ilirije grof Welsersheimb kranjskim deželnim stanovom, ti pa so ga 2. novembra 1848 soglasno sprejeli. Stanovom pa so, da ne bi bilo novih nesoglasij, dovolili uporabljati še zlato barvo.

V patentu, ki ga je 4. marca 1849 izdal Franc Jožef, so bili grb in deželne barve znova potrjeni. Grb se ni bistveno spremenil: "... na srebrnem polju plava modrobarven orel s cesarsko krono z rdečimi kremplji, kljunom, jezikom, čez prsi in peruti s polmesečno sponko, razdeljeno na dve vrsti, vsaka po sedem prostorov v zlati in rdeči barvi."

"Die Wappen und farben des Kaiserthums und der einzelnen Kronlander werden beibehalten. Damit erhielt das Ferdinandische Hofkanzlei Dekret von J. 1836 eine nochmalige Bestätigung durch S. Majestat, Unseren Allergnädigsten Herrn und Kaiser Franc Josef I."⁸

V prispevku smo že omenili, da je imel kranjski grb sprva srebrno-modro-rdečo, od 1463 do 1836 pa zlato-modro-rdečo kombinacijo; ta naj bi veljala le za deželne stanovne; od 1836 pa znova srebrno, modro in rdečo. Spremembe, a ne bistvene, so se zgodile po letu 1915. V šahovnici polmeseca sta se namesto srebrne in rdeče pojavili zlata in rdeča. Že v starejših dokumentih je najti manjša neujemanja glede števila in barve polj v šahovnici na orlovih prsih. V različnih obdobjih se je spreminjalo število polj na šahovnici, in sicer od sedem do devet ali tudi več. Barve na šahovnici in ščitu pa so se menjale, in sicer srebrna in zlata (bela, rumena). Omenimo še barvo orlovega kljuna, jezika in krempljev; na nekaterih upodobitvah so bili zlati, na drugih pa rdeči. Za natančne zaključke o številu in barvah (zlata ali srebrna) bi bilo treba natančno preučiti starejše gradivo deželnih stanov in gubernija. Sicer pa je veljalo pravilo, da je zlata barva deželnih stanov.

V spisu deželnega odbora iz leta 1910 najdemo dopis Kranjskega deželnega muzeja "Rudolfinum", v katerem odboru poroča, da so z leti nastale pri kranjskem deželnem grbu netočnosti in nejasnosti. Po besedilu sodeč so nastale napake, zaradi napačno razumljenih besedil v listinah ali pismih vladarjev in kasneje uredb, napisanih v dvornih pisarnah. V njem je opisan kranjski grb na podlagi grbovne knjige (Wappenrolle), in sicer: "...grb Vojvodine Kranjske je v srebrnem polju moder orel s cesarsko krono na glavi, na prsih pa ima polmeseč z desetimi menjajočimi se polji rdeče in zlate barve."⁹

Zastava je enobarvni oziroma večbarvni simbol države, dežele, naroda oziroma mesta ali organizacije. Sprva je bila namenjena oddajanju optičnih

AS 38, Deželni zbor in odbor za Kranjsko, II/4, spis 9798/1910. Priloga k dopisu ravnateljstva Kranjskega deželnega muzeja v Ljubljani, 18. maja 1910, š. 147.

⁸ R. G. Bl. 1949/150. Franc Jožef I. je v 8. členu najvišjega patenta (1. marca 1849) državnega zakonika št. 150 določil grbe in barve cesarstva in posameznih kronovin. Z njim je potrdil veljavnost dekreta dvorne pisarne, sprejetega 31. oktobra 1836/2858: "kronan moder orel v srebrnem polju, na prsih nosi v dveh vrstah rdečo in belo barvo desetkrat v četverkotnike razdeljeno luno".

⁹ AS 38, II/4, spis 9798/1910 dopis ravnateljstva Kranjskega deželnega muzeja, "Rudolfinum", v Ljubljani visokemu deželnemu odboru. Ljubljana, 18. maja 1910, š. 147.

znakov, pozneje so jo uporabljali v vojaških enotah, sčasoma je postala simbol države in ljudstev. Zastava je simbolično poenostavljena barvno nadomestilo določenega grba. Nastanek, razvoj in uporabo zastave raziskuje VEKSILOLOGIJA.¹⁰

Slovenci pred 1848 nismo imeli narodne zastave, ker je bilo slovensko narodnostno ozemlje razdeljeno na več dežel, vsaka pa je imela svoj grb in zastavo.¹¹ Večinoma so zastave prevzele barve deželnih grbov. Kranjska deželna zastava je bila belo-modra, okoli 1830 pa ji je bila zaradi vedno bolj uveljavljenih trobojnic (trikolor) dodana še rdeča, in sicer po barvah orlovega kljuna in krempljev; dodane so bile še rdeče-bele sponke v obliki polmeseca. Ena izmed razlag pa je, da smo rdeče-belo kombinacijo prevzeli od avstrijske zastave.

V prvi polovici 19. stoletja je kranjska zastava postala tudi slovenska narodna zastava. To se je zgodilo, ko je kranjska delegacija v obdobju marčne revolucije prišla s kranjsko trobojnico na Dunaj in so jo Slovenski študentje prevzeli kot slovensko narodno zastavo. Postala je simbol boja za Zedinjeno Slovenijo.

Dogodki leta 1916

Problem zlate oziroma rumene in bele oziroma srebrne barve se je prenesel tudi na zastavo. Ob 50. obletnici bitke pri Custozzi so leta 1916 po vsej Avstriji slavili zmago. Ob takih priložnostih je bilo v navadi, da je kranjski deželni glavar pozval vse župane, naj primerno okrasijo pročelja hiš z državnimi in deželnimi zastavami. Zaradi že omenjenih problemov glede stanovskih in narodnih barv je glavar v ukazu izrecno navedel državne odloke, s katerimi so bile določene deželne barve.¹²

Kranjske deželne barve, navedene v ukazu deželnega glavarja, so bile potrjene z dekretoma dvorne pisarne (31. oktobra 1836, št. 28581, in 23. septembra 1848, št. 2778/11413). V njiju je bilo izrecno navedeno, da so zlata, modra, rdeča priznane le deželnim stanovom. Po ustavnih določilih sta bila pravna naslednika stanov deželni zbor in de-

želni odbor in kot taka upravičena uporabljati omejene barve.

Izvirnik se je glasil: *"Hiebei bleibt es übrigens den dortigen Provinzialständen unbenommen, auch fernerhin von dem obgedachten speziellen Zugeständnisse für sich selbst Gebrauch zu machen, insoferne sie wirklich darauf einen besonderen Wert legen und nicht etwa, vom echt patriotischen Sinn geleitet, im wohlverstandenen Interesse der Einheit es vorziehen sollten, auf jenes immerhin eine Sonderung mit sich führende Zugeständnis zu verzichten und sich nun der allgemein gewünschten national-landesfarbe anzuschließen und zu bedienen."*

Opozorila deželnega glavarja, da bodo kaznovani vsi, ki se ne bodo držali navodil, niso kaj prida zalegla. V Ljubljani je kar nekaj občanov prekršilo zakonska določila. V Ljubljani so člani deželnega odbora protestirali pri deželnem predsedstvu in ovadili vse, ki niso upoštevali glavarjevega ukaza.¹⁴ Opozorili so na stavbo na Dunajski cesti št. 4 – lekarna Piccoli, Wettartovo hišo na Bleiweisovi, nemško gledališče, Weinlichovo hišo na Erjavčevi, hišo dr. Staudacherja na Bleiweisovi št. 21, hišo v Nunski ulici št. 19, Filharmonijo na Kongresnem trgu (Filharmonično društvo) in predvsem na stavbo Kazine, kjer so lastniki obesili zastavo s kranjskim grbom, to pa je bilo po avstro-ogrskih zakonih kaznivo. Grb je bilo po takratnih zakonskih določilih dovoljeno uporabiti le s posebnim cesarskim dovoljenjem.¹⁵

Po dogodkih v Ljubljani je deželni glavar izdal okrožnico, s katero je želel ugotoviti, kako so v drugih krajih zaznamovali praznovanje 50. obletnice zmag pri Custozzi.¹⁶ Iz odgovorov občin s področja Črnomlja, Kamnika, Kočevja, Krškega, Kranja, Litije, Ljubljane-okolice, Novega mesta, Postojne, Radovljice, na okrožnico z dne 30. junija 1916 je vidno, da so se večinoma držali glavarjevih navodil. Do neljubih zmot je prišlo v Metliki, kjer so obesili poleg drugih še hrvaško zastavo. V hotelu Triglav v Lescah so slovensko zastavo *"obrnili na glavo"*, izneveril se je le tržiški tovarnar Karel B. Mally, ki je obesil rumeno-modro-rdečo zastavo v nasprotju z določili zakona. Večina občin je z zastavami okrasila občinske stavbe, šole in cerkve.

¹⁰ Enciklopedija Slovenije, knjiga 15, črka Z, str. 76.

¹¹ Štajerska deželna zastava je bila belo-zelena, koroška rumeno-rdeče-bela, goriška zlato-modro-rdeče-bela, istrska rumeno-modra.

¹² AS 38, II/4, spis 11073/1916 Spis o pritožbah o stanovskih in deželnih barvah na trobojnicah ob praznovanju zmage pri Custozzi, š. 147.

AS 38, II/4, spis 520/prepis dopisa deželnega odbora deželnemu predsedstvu v Ljubljani. Ljubljana, dne 20. junija 1916, š. 147.

¹³ R.G.B. 1. marec 1849/št. 150 – glej opombo 8.

¹⁴ AS 38, II/4, spis 11073/1916, spis 527/pr; Prepis dopisa deželnega odbora deželnemu predsedstvu, Ljubljana, 24. junija 1916, š. 147.

¹⁵ AS 38, II/4, spis 22866/1911 in spis 769/1908. š. 147: po avstro-ogrskih zakonih je bilo za uporabo grba potrebno prositi višje deželne organe.

Leta 1908 je za dovoljenje prosila Mlekarska zveza v Ljubljani, leta 1911 pa pivovarna Union. Obe sta prosili, da bi v izvesku firme lahko imeli tudi kranjski grb.

¹⁶ AS 38, II/4, spis 10851 ad 4615/1917, š. 147.

Nekatere so obesile le državno zastavo, nekatere pa nobene; to nakazuje slabo finančno stanje občin in revščino prebivalstva.

V ljubljanskem primeru po mnenju odbora predsedstvo ni ustrezno ukrepalo, zato se je v imenu dežele odbor odločneje zavzel za razrešitev vprašanja. Člani so poudarili, da je bila dežela Kranjska vedno ponosna na svojo vdanost cesarju in državi, hkrati pa so menili, da je z zlorabo barv načet tudi narodnostni mir v deželi.

"Deželni odbor si šteje naravnost za svojo resno domoljubno dolžnost, da najodločneje svari pred vsakim posegom v tej smeri. Tak posegljaj bi lahko povzročil najusodnejšo zmešnjavo v srcih vrlega tako prisrčno cesarju zvestega kranjskega ljudstva ...

*Bili smo zaskrbljeni, da je lahko v tako resnem času nekdo tako brezvesten ne upošteva zakonov in mu narodni mir ni mar, zato odbor nasprotuje takemu početju in protestira v imenu vse dežele zoper omenjeno kalenje miru v deželi, nastopa tudi zoper poseg v stare častitljive pravice Vojvodine Kranjske ter do njenih starih, po stoletjih posvečenih deželnih barvah, ki so z značajem in zgodovino dežele najtesneje zvezane."*¹⁷

Po vnovičnem posredovanju odbora je policijsko ravnanje na pobudo predsedstva izvedlo postopek, a žal ne po vseh zakonskih določilih. Na stavbi Kazine niso zaplenili zastave,¹⁸ niso odstranili vseh rumeno-modro-rdečih zastav, Filharmonično društvo, ki ga je sicer subvencionirala dežela, ni bilo pripravljeno odstraniti rumeno-modro-rdeče zastave in je pri tem v dopisih navajalo neutemeljene argumente.¹⁹

Deželni odbor je izrazil začudenje, da je deželno predsedstvo tako indiferentno do omenjenih dogodkov, zato ga je prosilo naj z vso resnostjo zadevo znova pretrese, da ne bi okoliščine obrodile obžalovanja vrednih sadov.²⁰

Zaradi omenjenega spleta okoliščin in nevestno opravljenega dela predsedstva je odbor sestavil dopis za ministrstvo za notranje zadeve.

"Z razpisom gospoda ministra za notranje stvari z dne 23. septembra 1848/2778, do c. kr. deželnega predsedstva v Ljubljani, so se barve: belo-modro-rdeča priznane za prave deželne barve Vojvodine Kranjske s pripombo, da so te prvotne stare deželne barve bile potrjene tudi v razpisu dvorne pisarne z dne 31. oktobra 1836/21911. Deželnim stanovom pa se je prepustilo, da uporabljajo še nadalje barve: rumeno-modro-rdečo z utemeljitvijo, če jim je res posebno veliko do tega. Priporočili so odboru, da bi bilo dobro omenjenim pravicam se odreči v interesu enotnosti in nacionalnih čustev in uporabljati splošno zelene barve."

Odbor nadaljuje z omembo dogodkov v Ljubljani, in sicer omenja, da si nepoklicani krogi kot kranjske deželne barve prizadevajo vtihotapiti barve "rumeno-modro-rdečo". Ob omenjenih dogodkih je odbor opozoril tudi na druge nepravilnosti, ki so jih objavljali časopisi in nekatere publikacije. Napačne interpretacije kranjskih narodnih barv so se širile v avstrijskih časopisih²¹ in celo v geografsko-statističnem žepnem atlasu. V publikaciji z naslovom "Prof. A. L. Hickmanns Geographisch-statistischer Universal-Taschen-Atlas" pro 1916 so bile kot deželne barve navedene zlata, modra in rdeča. Odbor je zahteval, da je treba napake v atlasu pred izidom knjige popraviti.²²

Ministrstvo za notranje zadeve je na številne pisne intervencije odbora izdalo (12. avgusta 1916/18.050/M. I.) odlok,²³ s katerim je bilo določeno, da je treba odtlej ob praznovanjih uporabljati izključno državne zastave z belo-rdečo, črno-rumeno kombinacijo in deželne zastave z barvami, ki so bile določene že v odloku ministrstva za notranje zadeve 23. septembra 1848/2778/114. S tem ministrskim odlokom je bila uporaba starih deželnosta-

¹⁷ AS 38, II/4, spis 10668, dopis deželnega odbora predsedstvu ministrskega sveta na Dunaj. Ljubljana, 26. junija 1916. Iz dokumentov je vidno, da ta dopis ni bil poslan, š. 147.

¹⁸ Grazer Tagblatt, 5. julija 1916/št. 184, str. 10, Nachrichten aus Krain: prispevek opisuje praznovanje odhoda zime in pomladi 3. junija v Ljubljani v vrtu Kazine. Pripomba odbora ob omenjenemu prispevku in dogajanju v vrtu Kazine je, da so bile zlorabljene deželne barve.

¹⁹ Grazer Tagblatt, 28. junija 1916, št. 177, str. 3. Glede na obvestilo, ki je bilo objavljeno v omenjenem časopisu, je odbor podal mnenje, da Filharmonija ni imela pravice izobesiti rumeno-modro-rdeče zastave. Nihče drug razen deželnih stanov in njihovega pravnega naslednika ne bi smel uporabljati take zastave.

²⁰ AS 38, II/4, spis 534/1916. Odgovor deželnega odbora na dopis z dne 26. junija 1916/1032/mob. Ljubljana, 5. julija 1916, š. 147.

²¹ AS 38, II/4, spis 11073/1916 in spis 592/pr "Grazer Tagblatt", 18. junij 1916, št. 167, str. 18, š. 147.

²² AS 38, II/4, spis 572/pr c. kr. ministrstvu za notranje zadeve na Dunaju, 5. julij 1916. Napačno označevanje kranjskih deželnih barv v Hickmannovem atlasu; AS 38, spis 4615 /1917 "Na uradni poziv z dne 7. marca/št. 3503 si usojamo predložiti v prilogi dve pismi tvrdke Freytag & Berndt na Dunaju glede napačno navedenih deželnih barv v Hickmannovem atlasu in naznanjamo, da je napaka odstranjena." (priora 24813/14, 520/pr, 527/pr, 10668/16, 534/pr, 10831/16) Spis 3505/1917, Katoliškemu tiskarskemu društvu v Ljubljani – reklama za nakup Hickmannovega univerzalnega žepnega atlasa leta 1916. Dnevnik "Slovenec" 2. marec 1917 – atlas še leta 1917 ni izšel, š. 147.

²³ AS 38, II/4, spis 777/pr., sklep deželnega odbora na seji 29. avgusta 1916, š. 147; Laibacher Zeitung, 16. avgusta 1916/186; ukaz deželnega predsednika, 15. avgusta 1916/5243/Mob, š. 147.

novskih barv "zlate(rumene)-modre-rdeče" pridržana izključno za lastno rabo deželnih stanov.²⁴ Zasebnikom je bila uporaba zlato-modro-rdeče kombinacije s cesarsko uredbo 20. aprila 1854/št. 96 prepovedana.

Javno obešanje slovenske narodne zastave kot plemenskega znamenja je bilo leta 1921 z vidovdansko ustavo prepovedano. Prepoved je veljala vse obdobje kraljevine Jugoslavije.

Slovenski grb, ki ni imel nič skupnega s prejšnjim kranjskim deželnim grbom, je postal sestavni del grba države SHS, pozneje pa kraljevine. Grb države SHS leta 1919 je sestavljal dvoglavi orel, ki je na prsih nosil ščit, razdeljen na tri dele, levi zgornji del ščita je bil namenjen grbu kraljevine Srbije, desni del ščita je bil hrvaški grb, spodnji del ščita pa je bil slovenski grb; ta je bil od vseh treh najbolj stiliziran. Predstavljal naj bi grb ilirskega gibanja, tj. na modrem polju je bil navzgor obrnjen srebrn (bel) polmesec, nad njim je bila v obdobju države SHS šesterokraka zlata (rumena) zvezda, v obdobju kraljevine so jo po vzoru grba celjskih grofov zamenjale tri zvezde.

http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/f/fa/Kingdom_of_Yougoslavia_CoA_

²⁴ Ker so bile rumena-modra-rdeča barve nekdanjih kranjskih deželnih stanov, ki so jih smeli uporabljati po razpisu osrednje vlade ilirskega gubernija z dne 23. septembra 1848/št. 2778/114 in ker je po uvedbi tedaj veljavne deželne uprave prešla izključna pravica do rabe teh barv na deželni zastop in deželni odbor kot pravnega naslednika odpravljenih deželnih stanov, se je s samovoljno rabo teh barv omajal tudi privilegij deželnega zastopa.

Viri in literatura:

Viri

ARS – Arhiv Republike Slovenije
AS 2, Deželni stanovi za Kranjsko
AS 14, Gubernij v Ljubljani
AS 38, Deželni zbor in odbor za Kranjsko
AS 1063, Zbirka listin

Literatura:

Reichs-Gesetz- und Regierungsblatt für das Kaiserthum Österreich 1949/150.

Enciklopedija Slovenije 3 (1989), str. 377.

Enciklopedija Slovenije 5 (1991), str. 76.

Časopisi

Grazer Tagblatt, 28. junij 1916.

Grazer Tagblatt, 5. julij 1916.

Ljubljanski časopis, 29. november 1836, št. 143.

Ljubljanski časopis, 1. december 1836, št. 144.

Slovenec, 2. marec 1917.

Laibacher Zeitung, 16. avgusta 1916, št. 186.

Zusammenfassung

LANDES-, STANDES-, NATIONALFARBEN IM WAPPEN UND IN DER FLAGGE VON KRAIN MIT BESONDERER BERÜCKSICHTIGUNG DES JAHRES 1916

Die Diskussionen über das Wappen und die Flagge von Krain reichen in die Zeit zurück, als Slowenien noch in Länder zerfiel, die zur Habsburgermonarchie gehörten. Die Richtigkeit der Verwendung von Weiß bzw. Silber oder Gelb bzw. Gold sowohl im Wappen als in der Flagge war Thema zahlreicher Debatten und Beweisführungen. Diese Doppelheit oder besser Unklarheit bei der Verwendung von Weiß oder Gelb wurde durch die Entscheidung zweier Herrscher verursacht, und zwar durch die Pergamenturkunde Friedrich III. und das 300 Jahre späteres Dekret Ferdinand I.

Hinweise für die Nichtübereinstimmung der (nationalen, slowenischen) Landes- und Standesfarben fanden wir in Dokumenten des Landtagsausschusses. Für den Beitrag haben wir nur ein Ereignis aus dem Jahr 1916 ausgewählt, das eine heftige Reaktion des Landtagsausschusses auslöst

hatte. Der Grund dafür waren die gelb-blau-roten Flaggen, die anlässlich des 50-jährigen Jubiläums des Sieges bei Custozza an den Fassaden einiger Gebäude in Ljubljana hingen. Die Ausschussmitglieder protestierten sofort beim Landespräsidium und erstatteten Anzeige gegen alle, die die Anordnung des Landeshauptmanns bezüglich des Hissens der Staats- und Landes- (National-)flagge nicht befolgt hatten. Hingewiesen wurde auf die Besitzer des Kasinos, das Haus in der Dunajska cesta Nr. 4, die Apotheke Piccoli, das Wettart-Haus in der Bleiweisova cesta, das Deutsche Theater, das Weinlich-Haus in der Erjavčeva cesta, das Haus von Dr. Staudacher, das Haus in der Bleiweisova cesta Nr. 21, das Haus in der Nunska cesta Nr. 19

und auf die Philharmonie (Philharmonische Gesellschaft) auf dem Kongressplatz.

Nach zahlreichen schriftlichen Interventionen des Landtagsausschusses erließ schließlich das Innenministerium eine Verordnung (12. August 1916/18.050/M. I.), mit der die Verwendung der alten Landes- und Standesfarben Gold (Gelb)-Blau-Rot ausschließlich den Landständen vorbehalten war. Privatpersonen war die Verwendung der gold-blau-roten Kombination mit kaiserlicher Anordnung (20. April 1854/Nr. 96) verboten.

Mit dem Jahr 1921 war das öffentliche Hissen der slowenischen Nationalflagge als ethnisches Merkmal verboten. Das Verbot galt im gesamten Zeitraum des Königreichs Jugoslawien.